

УДК 364.013:316.422(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.24>

**Владислава ЛЮБАРЕЦЬ**

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інтелектуальних систем та цифрових технологій, Академія праці, соціальних відносин і туризму, вул. Кільцева дорога, 3-А, м. Київ, Україна, 03187

**ORCID:** 0000-0001-8238-1289

**Андрій ГРИНЬКІВ**

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601

**ORCID:** 0000-0002-1423-0101

**Євген ПАНЮШКІН**

аспірант кафедри інтелектуальних систем та цифрових технологій, Академія праці, соціальних відносин і туризму, вул. Кільцева дорога, 3А, м. Київ, Україна, 03187

**ORCID:** 0009-0008-6446-4783

**Бібліографічний опис статті:** Любарець, В., Гриньків, А., Панюшкін, Є. (2025). Соціальна резильєнтність як стратегічний принцип трансформації системи соціальних послуг в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 183–193, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.24>

## СОЦІАЛЬНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРИНЦИП ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано розвиток концепції життєстійкості від індивідуальних характеристик до мультисистемного підходу, що охоплює особистісний, сімейний, громадський та інституційний рівні. Досліджено практичну реалізацію резильєнтного підходу через створення мережі Центрів життєстійкості як інноваційної організаційної моделі. Метою статті є аналіз реформаторських підходів у соціальній сфері України крізь призму принципу резильєнтності з фокусом на нові інституційні моделі та зміну управлінської логіки соціальних послуг в умовах воєнного часу.

Проаналізовано фундаментальну трансформацію управлінської парадигми соціальних послуг, а саме перехід від патерналістської моделі радянського типу до партнерської системи, впровадження людиноцентричного підходу. Досліджено соціальну резильєнтність як детермінуючий принцип системного реформування національної системи соціальних послуг України в умовах збройного конфлікту. Концептуалізовано Центри життєстійкості як інституційну операціоналізацію резильєнтного підходу в соціальній політиці.

Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення стратегії розвитку соціальної сфери України, розробки критеріїв оцінки ефективності соціальних реформ та адаптації міжнародного досвіду побудови резильєнтних систем соціального захисту. Соціальна резильєнтність функціонує як інтегральна концептуальна рамка, що визначає перехід до проактивного превентивного підходу, зорієнтованого на розвиток людського та соціального капіталу. Мережа Центрів життєстійкості демонструє парадигматичний перехід до інтегрованої мультисистемної підтримки, що синтезує психосоціальні інтервенції та процеси громадської мобілізації.

**Ключові слова:** соціальна резильєнтність, життєстійкість, соціальні послуги, реформування, Центри життєстійкості, людиноцентричний підхід, воєнний час.

**Vladyslava LIUBARETS**

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Intellectual Systems and Digital Technologies, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, 3-A Kiltseva doroha str., Kyiv, Ukraine, 03187

**ORCID:** 0000-0001-8238-1289

**Andrii HRYNKIV**

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Policy, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, 9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine, 01601*

**ORCID:** 0000-0002-1423-0101

**Yevhen PANIUSHKIN**

*Postgraduate of the Department of Intellectual Systems, and Digital Technologies, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, 3-A Kiltseva doroha str., Kyiv, Ukraine, 03187*

**ORCID:** 0009-0008-6446-4783

**To cite this article:** Liubarets, V., Hrynkiv, A., Paniushkin, Ye. (2025). Sotsialna rezylentnist yak stratehichnyi pryntsyp transformatsii systemy sotsialnykh posluh v Ukraini [Social resilience as a strategic principle for transforming the social services system in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 183–193, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.24>

## SOCIAL RESILIENCE AS A STRATEGIC PRINCIPLE FOR TRANSFORMING THE SOCIAL SERVICES SYSTEM IN UKRAINE

*The article analyzes the evolution of the concept of resilience from individual characteristics to a multisystem approach encompassing personal, family, community, and institutional levels. The practical implementation of the resilient approach is examined through the establishment of a network of Resilience Centers as an innovative organizational model.*

*The purpose of the article is to analyze reformist approaches in the social sphere of Ukraine through the prism of the resilience principle, with a focus on new institutional models and the transformation of the managerial logic of social services under wartime conditions.*

*A fundamental transformation of the managerial paradigm of social services is analyzed: the shift from the paternalistic Soviet-type model to a partnership-based system and the introduction of a human-centered approach. Social resilience is studied as a determining principle of systemic reform of the national social services system of Ukraine in the context of armed conflict. Resilience Centers are conceptualized as the institutional operationalization of the resilience approach in social policy.*

*The results of the study can be used to improve the strategy for the development of Ukraine's social sphere, to develop criteria for evaluating the effectiveness of social reforms, and to adapt international experience in building resilient social protection systems. Social resilience functions as an integral conceptual framework defining the transition to a proactive preventive approach oriented toward the development of human and social capital. The network of Resilience Centers demonstrates a paradigmatic shift toward integrated multisystem support that synthesizes psychosocial interventions and community mobilization processes.*

**Key words:** social resilience, resilience, social services, reform, Resilience Centers, human-centered approach, wartime.

**Актуальність дослідження.** Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні соціальні виклики, вимагаючи комплексної трансформації системи соціальних послуг. В умовах кризи поняття **соціальної резильєнтності** (життєстійкості) виходить на передній план як стратегічний принцип реформ. Соціальна резильєнтність у науковому дискурсі визначається як здатність особистостей, груп і спільнот адаптуватися до стресових ситуацій, відновлюватися після потрясінь та зберігати базові функції суспільного життя. У сфері соціального захисту ця концепція реалізується через механізми підтримки, які знижують психосоціальне та матеріальне навантаження. З початком війни питання соціальної стійкості та адаптивності населення набули вирішаль-

ного значення, оскільки суспільство переживає масовий стрес і травматичний досвід.

Уряд України визнав необхідність зміцнення резильєнтності як основи соціальної політики в умовах війни. Зокрема, було запроваджено експериментальні проєкти, спрямовані на підвищення спроможності територіальних громад забезпечувати необхідні послуги в кризових обставинах – від формування життєстійкості громад до соціальної підтримки військових і їхніх сімей. Актуальність дослідження зумовлена як нагальною потребою посилення стійкості соціальної системи під час війни, так і необхідністю адаптації найкращого міжнародного досвіду – від стандартів ООН у сфері прав дітей до практик інших країн у розвитку життєстійких громад.

### Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У міжнародному дискурсі поняття життєстійкості розвивалося від трактування як емоційності (Block & Block, 1980) та захисних механізмів (Rutter, 1987) до розуміння як динамічного процесу позитивної адаптації (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000). Сучасні підходи акцентують мультисистемний вимір (Ungar, Theron, Murphy & Jefferies, 2021; Southwick, Bonanno, Masten, Panter-Brick & Yehuda, 2014), а систематичні огляди підтверджують роль соціальної підтримки, емоційної регуляції та економічної стабільності у формуванні стійкості (Schäfer et al., 2024; Abate et al., 2024). Концепт закріплений і в стратегічних документах – Сендайська рамкова програма (Patel, Rogers, Amlôt & Rubin, 2017) та рекомендації APA (2014).

В українській науці питання життєстійкості досліджуються на різних рівнях. Зокрема, вивчається вплив хронічного стресу на молодь (Мозова, 2024), поведінкові стратегії подолання бойового стресу (Сімоненко і Костюніна, 2024), психологічна гнучкість студентів (Сиврюкська, 2024), роль дитячо-батьківських відносин у молодших школярів (Честяков, Гнатюк і Прокоп, 2025), співвідношення психологічної витривалості та життєстійкості (Борисенко, 2025), можливості розвитку життєстійкості українців (Сундукова, 2024), а також особистісно-професійні аспекти (Панченко і Рожок, 2024). Важливими є монографічні узагальнення (Когут, 2025) та прикладні дослідження щодо послуг з формування життєстійкості в громадах (Єнгаличева і Гордєєва, 2025) і резильєнтності педагогів (Полілуєва і Сахно, 2024).

**Метою** даного дослідження є аналітичний огляд реформаторських підходів у соціальній сфері України крізь призму принципу резильєнтності, із фокусом на нові інституційні моделі та зміну управлінської логіки соціальних послуг в контексті воєнного часу.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження виконане на основі якісного аналізу нормативних документів, звітів та наукових публікацій щодо реформування соціальних послуг в Україні в 2022–2024 рр. Використано міждисциплінарний підхід: синтез теорії соціальної роботи, соціальної педагогіки, державного управління та соціології. Спираючись на офіційні дані Міністерства соціальної політики, оцінено первинні результати експериментальних проєктів,

враховано експертні оцінки та публічні обговорення перебігу реформи (зокрема, виступи Міністерки соціальної політики О. Жолнович). Такий підхід дозволяє прослідкувати логіку реформ як цілісну систему, де резильєнтність є об'єднавчим принципом.

Життєстійкість (resilience) зазвичай розуміють як здатність успішно адаптуватися до труднощів та відновлюватися після стресових подій. Американська психологічна асоціація визначає життєстійкість як «процес успішної адаптації в умовах нещастя, травм, трагедій, загроз чи інших значних стресових чинників» (APA, 2014). Важливо відзначити, що науковці тлумачать життєстійкість як рису особистості, процес або результат адаптації. Сучасні підходи підкреслюють, що життєстійкість не є бінарною ознакою (присутня чи відсутня), а існує на *континуумі* – її рівень може відрізнятися у різних сферах життя людини (Pietrzak, Southwick, 2011).

Ранні дослідження розглядали життєстійкість переважно як особистісну рису (наприклад, *его-стійкість* у дослідженнях (Block, Block 1980) або як функцію самоповаги і самоефективності (Rutter, 1987). Згодом утвердилася динамічна концепція: життєстійкість визначають як «динамічний процес позитивної адаптації в контексті значних труднощів» (Luthar et al., 2000).

Тобто акцент змістився з вроджених рис на процес взаємодії людини з оточенням і стресором, набирає ваги екологічний та мультисистемний підхід до життєстійкості. Він розглядає стійкість як властивість не лише окремої особи, але й сімей, організацій, спільнот і цілих суспільств, що перебувають у взаємодії. Згідно з цим підходом, реакція індивіда на стрес завжди вбудована в ширший контекст – родинні стосунки, соціальні мережі, культура, економічні умови, інституції, політика тощо. Кожен із цих рівнів може бути більш-менш життєстійким сам по собі і тим самим або підтримувати, або послаблювати стійкість окремої людини (Sherrieb et al., 2010; Walsh, 2006).

Такий багаторівневий погляд знаходить відображення в понятті «multisystemic resilience» (мультисистемна життєстійкість). Як зазначає М. Унгар, життєстійкість – це результат взаємодії *біологічних, психологічних, соціальних та екологічних систем*, які спільно допомагають індивіду або спільноті витримати та успішно пристосуватися до стресу (Ungar et al., 2021).

Таким чином, сучасні теорії виходять за межі моделі «вродженого імунітету» до травми і включають підтримуючі фактори та процеси на різних рівнях (від генів і нейрофізіології – до сім'ї, громади і культури). Цей зсув у парадигмі означає, що замість фокусування тільки на негативних наслідках стресу, дослідники та практики все більше уваги приділяють тому, *що допомагає людям не зламатися* і навіть зростати через випробування. У соціальних і гуманітарних наукових колах поняття життєстійкості також застосовується широко – від дослідження стійкості громад до змін (економічних, екологічних, політичних), культурної стійкості (збереження і трансформація культурних практик під тиском глобальних процесів) (Southwick et al., 2014).

Важливо зазначити, що єдиної універсальної дефініції життєстійкості досі не існує – це поняття залишається *«амбінним»* і може акцентувати різні аспекти залежно від дисциплін. Проте більшість визначень сходяться на ідеї здатності продовжувати нормально функціонувати або швидко відновитися попри удари долі (Schäfer et al., 2024). Деякі дослідники також розрізняють резистентність (опірність – коли проблемні симптоми взагалі не розвиваються) та відновлення (коли симптоми були, але людина їх пододала) як різні прояви життєстійкості. Іншими словами, хтось може «не зламатися» відразу, а хтось – впасти, але підвестися. Обидва сценарії – прояви життєстійкості. Отже, науковий консенсус сьогодні полягає в розгляді життєстійкості як комплексного динамічного явища, що охоплює численні рівні й механізми адаптації впродовж часу.

Життєстійкість формується під впливом сукупності захисних і ризикових факторів, які можуть діяти на рівні особистості, найближчого соціального оточення та ширшого середовища. Численні емпіричні роботи останнього десятиліття присвячені виявленню цих факторів та оцінці їх внеску у стійкість до різних видів стресу (війни, стихійні лиха, пандемії, особисті травми тощо).

Один із найнадійніших предикторів життєстійкості – наявність поруч підтримуючих людей. Емоційна підтримка з боку родини, друзів, громади істотно підвищує здатність особи впоратися зі стресом. Систематичний огляд 50 досліджень (2015–2024) показав, що *вищий соціально-*

*економічний статус та особливо відчуття соціальної підтримки* стабільно пов'язані з більш резильєнтними реакціями на суспільні кризи. До внутрішніх факторів, що допомагають переносити труднощі, належать оптимізм, почуття власної ефективності, здатність регулювати емоції та гнучко мислити. Так, позитивний погляд на майбутнє і віра у власні сили (self-efficacy) асоціюються з кращою адаптацією після травм. Навички емоційної регуляції та психологічна гнучкість – тобто уміння керувати своїми емоціями і змінювати стратегії подолання в залежності від ситуації – теж виявилися потужними факторами стійкості (Schäfer et al., 2024). Асертивність можна розглядати як ще один важливий внутрішній ресурс життєстійкості. Вона передбачає здатність діяти цілеспрямовано, зберігаючи контроль над власними емоціями, не піддаючись зовнішньому тиску чи маніпуляціям, водночас поважаючи потреби інших. Асертивна поведінка поєднує раціональне відстоювання власних інтересів із відкритим вираженням позиції та емоцій, що дозволяє людині досягати цілей без порушення соціальної рівноваги (Liubarets, 2022).

У деяких дослідженнях відзначено, що релігійність або духовні переконання можуть слугувати ресурсом стійкості. Віра, світогляд, приналежність до релігійної громади дають людині відчуття сенсу і підтримки, що полегшує переживання страждань. Релігійна свідомість у такому випадку виконує роль базового регулятора соціальних відносин, оскільки релігійні норми стають одними з ключових орієнтирів поведінки в межах спільноти (Гриньків, 2015, с. 14). Хоча вплив цього чинника варіює між культурами, мета-аналіз зафіксував помірний позитивний ефект залученості в релігійні практики на рівень життєстійкості (ефект  $\sim 0.23$ ) (Abate et al., 2024).

Окрім особистих і соціальних ресурсів, важливими є економічна стабільність, доступ до базових послуг, безпека проживання. Вищий дохід та рівень добробуту статистично пов'язані з меншою психопатологією після масових стресових подій (Schäfer et al., 2024). На суспільному рівні також говорять про «резильєнтні інституції» – ефективні державні та громадські структури, які в кризовій ситуації можуть підтримати населення. Якщо такі інституції діють, то громада загалом проявляє більшу життєстійкість.

Метаналіз (Abate et al., 2024) продемонстрував, що спеціальні програми психологічної

допомоги *дійсно можуть покращити* резильєнтність у різних груп. Зокрема, когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), майндфулнес-тренінги та інші комплекси *навчання навичкам стрес-менеджменту* показали значущі позитивні ефекти.

Воєнний конфлікт на території України спричинив системні соціальні деструкції, що проявилися у масштабних міграційних процесах, порушенні соціальної безпеки та поширенні психологічних травматичних станів серед цивільного населення та військовослужбовців. Емпіричні дослідження засвідчують критичний рівень психологічного навантаження на українське суспільство. За даними соціологічної компанії Gradus Research, проведеними в рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я, 77% респондентів у 2024 році відчували перманентний стрес або інтенсивну тривогу. Аналогічні результати демонструє дослідження Київського міжнародного інституту соціології, згідно з яким 87% українців зазнали стресових впливів протягом 2024 року. У відповідь на означені виклики державна соціальна політика зазнала концептуальної трансформації, переорієнтувавшись на принципи підтримки соціальної резильєнтності населення. Резильєнтний підхід передбачає методологічний перехід від пасивних форм матеріальної підтримки до активного формування адаптивних здібностей індивідів і соціальних груп у подоланні кризових ситуацій.

Практична реалізація даної концепції знайшла втілення в експериментальному проєкті з розвитку життєстійкості, ініційованому Міністерством соціальної політики України наприкінці 2023 року, метою якого стало створення системних умов для підтримки психічного здоров'я та соціального благополуччя громадян, що перебувають у кризових обставинах (Гриньків, 2024). Означений проєкт концептуалізується не лише як автономна соціальна послуга, а як інтегральний компонент державної культурної та соціальної політики. Таким чином, резильєнтність набула статусу фундаментального принципу організації соціальної роботи в умовах воєнного часу, виконуючи функції як стратегічної цілі, так і критерію оцінки ефективності соціальних реформ.

У процесі структурної трансформації національної системи соціальних послуг імплемента-

товано інноваційні організаційні моделі, що операціоналізують концепт соціальної резильєнтності у практичній площині. Ключовим інституційним нововведенням, розробленим як відповідь на екстремальні соціальні виклики воєнного періоду, стала розбудова мережі Центрів життєстійкості.

Означені центри представляють інноваційний для української соціальної інфраструктури організаційний формат, концептуалізований з метою деконцентрації комплексної психосоціальної підтримки та її наближення до рівня територіальних громад. Пілотна фаза проєкту була ініційована у 2023 році, а станом на травень 2024 року мережа налічувала функціонуючі підрозділи у 22 регіонах України. Особливої уваги заслуговує той факт, що два центри були створені у громадах, що зазнали примусової релокації з зони активних бойових дій (Сартанська територіальна громада у Львівській області та Мелітопольська – у Запорізькій), виконуючи функцію опорних центрів соціальної адаптації для внутрішньо переміщених осіб.

Груповий формат роботи, згідно з професійними спостереженнями фахівців, виступає каталізатором процесів соціальної інтеграції та взаємопідтримки, прискорюючи адаптивні механізми індивідів до трансформаційних життєвих обставин. Функціональне призначення центрів виходить за межі кризового втручання, охоплюючи превентивну та розвиткову складові, що сприяють формуванню у локальних спільнотах культури взаємодопомоги та соціальної згуртованості.

Діяльність Центрів життєстійкості спрямована на розвиток адаптивного потенціалу територіальних громад та формування мереж горизонтальної соціальної підтримки, що забезпечує ефективне реагування на соціальні дисфункції. Як зазначають представники Міністерства соціальної політики, стратегічна мета проєкту полягає не лише у впливі на кризові наслідки, але й у посиленні автономного потенціалу громад щодо протистояння майбутнім соціальним викликам.

Створення даної інституційної структури засвідчує перехід державної соціальної політики від реактивної моделі втручання до проактивної стратегії превенції та розвитку, базованої на принципі життєстійкості як фундаментальної умови суспільної стабільності.

Організаційно-правовий статус Центрів життєстійкості визначено як експериментальний державний проект з формування життєстійкості згідно з постановою Кабінету Міністрів України №1049 від 03.10.2023 року. Координаційні функції покладено на Міністерство соціальної політики України, тоді як фінансове забезпечення та адміністративне управління здійснюється через Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, який виконує роль національного замовника послуг.

Фонд реалізує функції організації конкурсного відбору постачальників послуг та територіальних громад-учасниць, укладаючи договірні відносини щодо імплементації послуг на місцевому рівні. Дана модель являє собою форму державно-приватного партнерства у соціальній сфері, де держава через уповноважений фонд здійснює закупівлю соціальних послуг у виконавців – комунальних або недержавних організацій – для визначених категорій отримувачів.

У контексті функціонування Центрів життєстійкості це означає, що у більшості територіальних громад послуги надаються неурядовими організаціями або комунальними установами, відібраними на конкурсній основі, що виключає необхідність створення нових штатних бюрократичних структур. Залучення недержавних організацій розширює ресурсну базу та інноваційний потенціал проекту завдяки притаманним таким організаціям характеристикам гнучкості та клієнтоорієнтованості.

Більшість надавачів, відібраних для реалізації послуги, представлені недержавним сектором, який проходить спеціалізовану підготовку з новітніх методологічних підходів, зокрема розвитку життєстійкості та технологій підтриманого проживання, за підтримки державних та міжнародних партнерів. Центри життєстійкості стали практичною маніфестацією переходу до партнерської моделі надання соціальних послуг.

Реформування національної системи соціальних послуг під впливом концепції соціальної резильєнтності супроводжується фундаментальною трансформацією управлінської парадигми. Традиційна модель, успадкована від радянської системи соціального забезпечення, характеризувалася патерналістськими принципами функціонування: держава виступала

монополічним постачальником стандартизованих послуг з акцентом на утриманні соціально вразливих категорій населення у закритих інституційних установах (інтернатах, притулках), де отримувачі допомоги розглядалися як пасивні об'єкти державної опіки. Альтернативна модель базується на принципах партнерства зацікавлених сторін – держави, територіальних громад, громадських організацій та безпосередніх отримувачів послуг – з дотриманням основоположних цінностей людської гідності та особистісної автономії.

Міжнародний досвід засвідчує необхідність відмови від надмірної інституціоналізації соціальних послуг: редукція кількості стаціонарних закладів повинна супроводжуватися паралельним зростанням обсягу соціальних послуг на рівні територіальних громад. Ресурси, вивільнені внаслідок оптимізації інтернатної системи, доцільно реалювати на розвиток превентивних послуг догляду та підтримки.

Українська реформа соціального захисту дотримується означеного принципу. Національна стратегія деінституціалізації, ухвалена у 2017 році, набула додаткового імпульсу в умовах воєнного стану: процеси ліквідації або функціональної трансформації інтернатних установ прискорилися, а ресурси переорієнтовуються на розвиток локальних послуг підтриманого проживання, денного догляду та соціального супроводу в громадах.

Новий управлінський підхід характеризується активним залученням недержавних надавачів послуг – громадських, благодійних організацій, а подекуди й бізнесу – через механізми соціального замовлення. Якщо раніше держава фактично монополізувала надання більшості соціальних послуг, то тепер вона дедалі більше виконує функцію координатора і гарант-аудитора якості, купуючи послуги у тих, хто може їх надати найкраще. Створення національного закупівельника соціальних послуг при Міністерстві (на базі вищезгаданого Фонду) – один із кроків до впровадження цієї моделі. Такий централізований закупівельник здатен оголошувати прозорі конкурси і брати на себе складні процедурні питання, з якими маленькі громади не завжди можуть впоратися. Наприклад, у сфері соціально-психологічної реабілітації дітей постраждалих від війни, вже застосовується схема: громада формує запит на послугу,

а державний закупівельник проводить відбір найкращого надавача і фінансує послугу, захищаючи всі організаційні моменти. Це дозволяє поєднати переваги конкуренції (пошук найбільш професійного виконавця, в тому числі серед НГО) із гарантіями державного фінансування.

У результаті відносини між державними структурами і недержавними перетворюються на партнерські: замість стихійного волонтерського дублювання або паралельних систем допомоги (Гриньків, Петрунчак, 2024) формується єдина система, де всі надавачі дотримуються єдиних стандартів і працюють задля спільної мети. Міністерство офіційно декларує рівне залучення недержавних організацій: «Всіх, кого ми відбираємо в системі, більшість – недержавні надавачі... Вони навчаються [новим підходам] так само, і ми передбачаємо, що користуватися системою будуть усі надавачі соціальних послуг незалежно від статусу». Ці слова Міністерки О. Жолнович під час публічної дискусії підтверджують: більше немає протиставлення «державні vs благодійні» – натомість вибудовується мережа партнерства, де держава, громада і третій сектор спільно планують і реалізують соціальні послуги.

Фундаментальним зрушенням у логіці управління соціальними послугами є імплементація людиноцентричного підходу, який позиціонує отримувача послуг як центральний суб'єкт системи з урахуванням його індивідуальних потреб та збереженням людської гідності. Практична операціоналізація даного підходу проявляється у впровадженні механізмів, що забезпечують підвищення автономії реципієнтів соціальної допомоги. Одним з таких інноваційних механізмів є монетизація соціальних послуг або система «portable funding» («гроші ходять за отримувачем»), що дозволяє індивідам самостійно обирати постачальників необхідних послуг.

Загальна філософія реформування соціальної сфери базується на принципі «Nothing about us, without us» («ніяких рішень про людину без людини»), що передбачає активну участь бенефіціарів у процесах прийняття рішень щодо форм та характеру соціальної підтримки. Система оцінки потреб, яка поступово впроваджується на загальнонаціональному рівні, ґрунтується на розробці індивідуальних планів підтримки у консультації з отримувачами

послуг з акцентом на ідентифікації та розвитку їхніх сильних сторін замість виключного фокусування на дефіцитах та обмеженнях.

Такий концептуальний перехід від патерналістської моделі до підходу, заснованого на принципах емпатерменту (розширення прав та можливостей), являє собою сутнісний прояв поваги до людської гідності у практиці соціальної роботи. Паралельно з концептуальними змінами відбувається розвиток цифрових інструментів обліку та моніторингу соціальних послуг, включаючи Єдину інформаційну систему соціальної сфери, реєстр надавачів послуг, електронні системи кейс-менеджменту тощо. Процес цифровізації виконує подвійну функцію: оптимізує адміністративні процеси та підвищує їх прозорість і підконтрольність громадськості (Hrynkiw, 2025).

Перехід від патерналістської до партнерської логіки функціонування системи соціальних послуг може бути концептуалізований через призму трансформації ролей та функцій ключових акторів:

- держава змінює свою роль з позиції опікуна-монополіста на функцію стратегічного партнера та регулятора;
- територіальні громади трансформуються з пасивних адміністративних одиниць в активних агентів соціальних змін;
- недержавні організації еволюціонують від периферійних благодійних суб'єктів до рівноправних постачальників професійних соціальних послуг.

У центрі трансформованої системи позиціонується людина як активний суб'єкт, який отримує не соціальну допомогу у формі подачки, а професійний сервіс, спрямований на забезпечення гідного життя та розкриття особистісного потенціалу.

У сучасному міжнародному дискурсі акумульовано значний емпіричний досвід реалізації програм, спрямованих на підвищення рівня життєстійкості як на індивідуальному, так і на груповому рівнях. Дані ініціативи впроваджуються широким спектром суб'єктів – від міжнародних організацій та національних урядів до академічних інституцій та організацій громадянського суспільства.

Звернення до компаративного аналізу міжнародних практик у контексті даного дослідження має подвійне концептуальне значення.

По-перше, воно демонструє відповідність стратегії підвищення резильєнтності загально-світовим тенденціям, інституціоналізованим у документах ООН, Європейського Союзу та провідних міжнародних інституцій. По-друге, конкретні приклади таких практик, як мережа «Resilience Hubs» у Сполучених Штатах або освітні програми розвитку життєстійкості у Великій Британії та Австралії, дозволяють оцінити потенціал інтеграції українських реформ у ширший глобальний контекст та позиціонувати національний досвід як унікальний кейс побудови резильєнтної системи соціального захисту в умовах збройного конфлікту.

У багатьох країнах функціонують спеціалізовані освітні програми, спрямовані на формування навичок життєстійкості серед різних демографічних груп. Великобританія з початку 2000-х років впроваджує програму «Friends Resilience» для учнів загальноосвітніх закладів, метою якої є розвиток емоційної стійкості та механізмів подолання тривожних станів. Дана модульна програма отримала рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я як ефективний інструмент профілактики психологічних розладів.

В Австралії успішно функціонує проект «The Resilience Project», започаткований у 2015 році, що реалізує в системі шкільної освіти інтерактивні заняття з розвитку усвідомленості, емпатії та вдячності як фундаментальних компонентів психологічного благополуччя дітей (The Resilience Project, 2025).

У Сполучених Штатах розширюється мережа так званих «Resilience Hubs» – спеціалізованих громадських центрів, створених для надання підтримки населенню як у повсякденних умовах, так і під час надзвичайних ситуацій.

Протягом останнього десятиліття ООН та інші міжнародні структури активно інтегрують концепцію резильєнтності в гуманітарні стратегії. Сендайська рамкова програма зі зменшення ризиків стихійних лих, прийнята у 2015 році, визначає як стратегічну мету «підвищення стійкості держав і громад до лих» та закликає до парадигматичного переходу від реактивного реагування на катастрофи до проактивної превенції шляхом посилення локальної готовності (Patel et al., 2017).

Спеціалізовані агентства ООН (UNICEF, UNDP, UNHCR) у своїх програмних документах систематично акцентують розбудову жит-

тєстійкості як ключовий напрям діяльності стосовно вразливих громад у зонах конфліктів, біженців та економік, що зазнають кризових впливів. Зокрема, Європейська Комісія спільно з UNICEF у 2022 році ініціювала програму «UNITE» з бюджетом 2,7 млн євро, спрямовану на зміцнення психологічної стійкості внутрішньо переміщених українців та приймаючих громад через проведення тренінгів для соціальних працівників та створення молодіжно-орієнтованих просторів (UNICEF, 2025).

Світовий банк також інтегрував концепт резильєнтності у програми розвитку, акцентуючи соціальну стійкість спільнот до економічних шоків, адаптивність систем охорони здоров'я та гнучкість інфраструктурних систем. Таким чином, на міжнародному рівні життєстійкість стала інтегральним компонентом дискурсу сталого розвитку та гуманітарної допомоги.

Сучасна практика розвитку життєстійкості характеризується методологічним плюралізмом, охоплюючи підготовку до стихійних лих, психологічну просвіту, розвиток компетентностей вразливих груп населення та інституційне реформування. Спільним концептуальним знаменником цих ініціатив є проактивний підхід: замість реактивного очікування негативних наслідків та боротьби з ними постфактум, стратегічний акцент робиться на превенції та зміцненні систем (як індивідуальних, так і колективних) з метою мінімізації деструктивного впливу стресових факторів.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Проведене дослідження дозволяє концептуалізувати соціальну резильєнтність як фундаментальний стратегічний принцип системної трансформації національної системи соціальних послуг в Україні. Резильєнтність уможливорює здатність суспільства не лише до адаптації в умовах екстремальних викликів збройного конфлікту, але й до структурного відновлення та розвитку на основі інноваційних методологічних підходів.

Соціальна резильєнтність функціонує як інтегральна концептуальна рамка, що визначає векторальний перехід від патерналістської моделі соціального забезпечення до партнерської парадигми, від реактивної логіки «post hoc» інтервенцій до проактивного превентивного підходу, зорієнтованого на розвиток людського та соціального капіталу. У цьому контексті резильєнтність набуває статусу не додаткового,



а детермінуючого принципу реформування, який структурує управлінську логіку, організаційні форми надання послуг та критеріальну систему оцінки їхньої ефективності.

Мережа Центрів життєстійкості є інституційною операціоналізацією концепції резильєнтності у соціальній політиці. Функціонування даних центрів демонструє парадигматичний перехід від фрагментарних, ізольованих практик соціальної допомоги до інтегрованої мультисистемної підтримки, яка синтезує психосоціальні інтервенції, розвиткові програми та процеси громадської мобілізації.

Центри життєстійкості культури взаємопідтримки, посилюють ендегенні соціальні ресурси у територіальних громадах, редукують залежність від централізованих форм допомоги та водночас виконують функцію опорних інституцій для внутрішньо переміщених

осіб та інших соціально вразливих категорій населення. Інтеграція вітчизняних реформ у міжнародний контекст створює можливості для трансферу найкращих практик та позиціонування українського досвіду як унікального кейсу побудови резильєнтної системи соціального захисту в умовах збройного конфлікту.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на емпіричне дослідження ефективності функціонування Центрів життєстійкості, розробку системи індикаторів оцінки соціальної резильєнтності, а також компаративний аналіз національних моделей імплементації резильєнтного підходу в різних соціополітичних контекстах. Перспективним напрямом є також дослідження впливу цифровізації на процеси формування соціальної резильєнтності та розробка концептуальних засад інтеграції технологічних інновацій у систему соціальних послуг.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисенко В. Психологічна витривалість vs. психологічна стійкість та психологічна життєстійкість. *Scientific bulletin of kherson state university series psychological sciences*. 2025. No 1. С. 5–11. doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2025-1-1.
2. Гриньків А. Співвідношення конфлікту та діалогу в соціально-релігійному просторі. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2015. Вип. 38. С. 13–21.
3. Гриньків А. Роль життєстійкості в збереженні культурної ідентичності під час та після воєнних конфліктів: упровадження інноваційних соціальних послуг в Україні. *У пошуку нових сенсів полікультурного світу. Повоєнний діалог культур*. Київ : НАККіМ, 2024. С. 372–375.
4. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 1. С. 12–20. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-12-20>.
5. Єнгаличева І., Гордєєва Т. Моніторинг та оцінка надання соціальної послуги з формування життєстійкості у територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2025. Вип. 1 (56). С. 51–55. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.51-55>.
6. Полілуєва І., Сахно О. Резильєнтність як складова забезпечення психологічного здоров'я педагогів в умовах війни. *European Humanities Studies: State and Society*. 2024. № 1. С. 140–151. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.10>.
7. Abate B. B., Sendekie A. K., et al. Resilience after adversity: an umbrella review of adversity protective factors and resilience-promoting interventions. *Frontiers in Psychiatry*. 2024. Vol. 15. 1391312. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1391312>.
8. American Psychological Association. The road to resilience. Washington, DC, 2014. URL: <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx> (дата звернення: 10.04.2025).
9. Block J. H., Block J. The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. In: Collins W. A. (ed.) *Development of Cognition, Affect, and Social Relations*. New York : Psychology Press, 1980. P. 39–102.
10. EU, UNICEF, UNHCR Launch €2.7 Million Initiative for Displaced Persons and Host Communities. UNICEF, 2025. URL: <https://www.unicef.org/ghana/press-releases/eu-unicef-and-unhcr-launch-27-million-initiative-displaced-persons-and-host> (дата звернення: 10.08.2025).
11. Hryniv A. Digitalization of social services: Status, challenges and prospects. *Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society: Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 387–408. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-21>.
12. Luthar S. S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. 2000. Vol. 71. P. 543–562. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>.
13. Patel S. S., Rogers M. B., Amlôt R., Rubin G. J. What do we mean by 'Community Resilience'? A systematic literature review of how it is defined in the literature. *PLoS Currents*. 2017. Vol. 9. DOI: <https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2>.

14. Pietrzak R. H., Southwick S. M. Psychological resilience in OEF-OIF Veterans: Application of a novel classification approach and examination of demographic and psychosocial correlates. *Journal of Affective Disorders*. 2011. Vol. 133 (3). P. 560–568. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2011.04.028>.
15. Rutter M. Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*. 1987. Vol. 57. P. 316–331. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x>.
16. Schäfer S. K., Supke M., Kausmann C. et al. A systematic review of individual, social, and societal resilience factors in response to societal challenges and crises. *Communications Psychology*. 2024. Vol. 2. 92. DOI: <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00138-w>.
17. Sherrieb K., Norris F. H., Galea S. Measuring capacities for community resilience. *Social Indicators Research*. 2010. Vol. 99 (2). P. 227–247.
18. Southwick S. M., Bonanno G. A., Masten A. S., Panter-Brick C., Yehuda R. Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*. 2014. Vol. 5. 25338. DOI: <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338>.
19. The resilience project. URL: <https://www.theresilienceproject.com.au> (дата звернення: 12.08.2025).
20. Ungar M., Theron L., Murphy K., Jefferies P. Researching multisystemic resilience: A sample methodology. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 11. 607994. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.607994>.
21. Liubarets V., Litvinova T., Khamska N., Malikova S., Polynska C. Psychological peculiarities of the personality assertiveness development. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12 (2/XXXI). P. 58–62.
22. Walsh F. Strengthening family resilience. 2nd ed. New York: Guilford Press, 2006.

## REFERENCES:

1. Abate, B. B., Sendekie, A. K., et al. (2024). Resilience after adversity: An umbrella review of adversity protective factors and resilience-promoting interventions. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1391312. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1391312>
2. American Psychological Association. (2014). *The road to resilience*. Washington, DC. Retrieved April 10, 2025, from <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>
3. Block, J. H., & Block, J. (1980). The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. In W. A. Collins (Ed.), *Development of Cognition, Affect, and Social Relations* (pp. 39–102). New York: Psychology Press.
4. Borysenko, V. (2025). Psykholohichna vytryvalist vs. psykholohichna stiikist ta psykholohichna zhyttiistiikist. [Psychological endurance vs. psychological stability and psychological resilience]. *Scientific bulletin of Kherson state university. Series Psychological Sciences*, (1), 5–11. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2025-1-1> [in Ukrainian].
5. EU, UNICEF, & UNHCR. (2025). EU, UNICEF, and UNHCR launch €2.7 million initiative for displaced persons and host communities. UNICEF. Retrieved August 10, 2025, from <https://www.unicef.org/ghana/press-releases/eu-unicef-and-unhcr-launch-27-million-initiative-displaced-persons-and-host>
6. Hrynkiv, A. (2015). Spivvidnoshennia konfliktu ta dialohu v sotsialno-relihiinomu prostori. [The correlation between conflict and dialogue in the socio-religious space]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny*, (38), 13–21. [in Ukrainian].
7. Hrynkiv, A. (2024). Rol zhyttiistiikosti v zberezheni kulturnoi identychnosti pid chas ta pislia voiennykh konfliktiv: uprovadzhenia innovatsiinykh sotsialnykh posluh v Ukraini. [The role of resilience in preserving cultural identity during and after military conflicts: Implementation of innovative social services in Ukraine]. *U poshuku novykh sensiv polikulturnoho svitu. Povoiennyi dialoh kultur* (pp. 372–375). Kyiv : NAKKKiM. [in Ukrainian].
8. Hrynkiv, A. (2025). Digitalization of social services: Status, challenges and prospects. In *Life on the Cutting Edge: Science. Libraries. Society: Scientific Monograph* (pp. 387–408). Riga, Latvia : Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-21>
9. Hrynkiv, A. P., & Petrunchak, D. V. (2024). Volonterska skladova u nadanni sotsialnykh posluh v umovakh voiennoho stanu. [The volunteer component in the provision of social services under martial law]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, (1), 12–20. <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-12-20> [in Ukrainian].
10. Liubarets, V., Litvinova, T., Khamska, N., Malikova, S., & Polynska, C. (2022). Psychological peculiarities of the personality assertiveness development. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(2/XXXI), 58–62.
11. Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71, 543–562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
12. Patel, S. S., Rogers, M. B., Amlôt, R., & Rubin, G. J. (2017). What do we mean by ‘community resilience’? A systematic literature review of how it is defined in the literature. *PLoS Currents*, 9. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2>
13. Pietrzak, R. H., & Southwick, S. M. (2011). Psychological resilience in OEF-OIF veterans: Application of a novel classification approach and examination of demographic and psychosocial correlates. *Journal of Affective Disorders*, 133(3), 560–568. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2011.04.028>

14. Poliluieva, I., & Sakhno, O. (2024). Rezylientnist yak skladova zabezpechennia psykhologichnoho zdorovia pedahohiv v umovakh viiny. [Resilience as a component of ensuring teachers' psychological health in wartime]. *European Humanities Studies: State and Society*, (1), 140–151. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.1.10> [in Ukrainian]
15. Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316–331. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x>
16. Schäfer, S. K., Supke, M., Kausmann, C., et al. (2024). A systematic review of individual, social, and societal resilience factors in response to societal challenges and crises. *Communications Psychology*, 2, 92. <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00138-w>
17. Sherrieb, K., Norris, F. H., & Galea, S. (2010). Measuring capacities for community resilience. *Social Indicators Research*, 99(2), 227–247.
18. Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*, 5, 25338. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338>
19. The Resilience Project. (2025). Retrieved August 12, 2025, from <https://www.theresilienceproject.com.au>
20. Ungar, M., Theron, L., Murphy, K., & Jefferies, P. (2021). Researching multisystemic resilience: A sample methodology. *Frontiers in Psychology*, 11, 607994. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.607994>
21. Walsh, F. (2006). *Strengthening family resilience* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
22. Yenhalycheva, I., & Hordieieva, T. (2025). Monitorynh ta otsinka nadannia sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti u terytorialnykh hromadakh. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. [Monitoring and evaluation of the provision of social services for resilience building in territorial communities]. *Seriia : Pedahohika. Sotsialna robota*, 1(56), 51–55. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.51-55> [in Ukrainian]

Дата надходження статті: 25.08.2025

Дата прийняття статті: 04.09.2025

Опубліковано: 15.10.2025